

Zgornjem Štajerskem. Oris štajerske ÖFF olajšujejo ob tej disertaciji tudi nekateri spominski zapisi, npr. Maxa Muchitscha v zborniku *Aus der Vergangenheit der KPÖ*. Wien 1961, str. 100—103 in njegovo opozorilo o stikih leobenskih komunistov s slovenskimi partizani. Opozarja tudi, da je bila septembra 1943 v zgornještajerskem kraju Krumpfen blizu Trofaicha ustanovna konferenca ÖFF, na kateri so govorili tudi o tesnejših stikih z narodnoosvobodilnim gibanjem na slovenskem Štajerskem. Iz spominov vidnega koroškega revolucionarnega socialista Erwina Schärfa (*Der Neue Mahnruf*. Wien 1965, št. 10) pa je videti, da so bile v deželnem odboru ÖFF za Štajersko in Koroško zastopane vse tri tradicionalne avstrijske politične smeri: poleg njega in socialista Fritza Matznerja, po drugi svetovni vojni namestnika štajerskega deželnega glavarja, sta zastopala KPA njen sekretar Franz Honner, ki je v tem času prišel iz Sovjetske zveze na osvobojeno ozemlje Slovenije (prim. tudi Franz Honner, *Das Leben eines österreichischen Kommunisten*. Wien 1964, str. 34—37), in član CK KPA Friedl Fürnberg, krščanske socialce pa dr. Robert Tschuber.

Dodajmo še, da je povzetek manifesta KPA o obnovi Avstrije in njeni bodoči ureditvi, sprejet na konferenci avstrijskih komunistov v Moskvi 10. in 11. junija 1944, v knjižici *Die Kommunisten in Kampf für die Unabhängigkeit Österreichs*. Wien 1955, dokaj pomanjkljiv, in da je za nadrobnejša proučevanja še vedno potrebna prvotna izdaja tega manifesta v knjižici *Die Wiedergeburt Österreichs*. Moskva 1944 ali pa njegovi takratni ponatisi na ozemlju osrednje Slovenije.

Tone Zorn

Hans Janschitz, **Ferlierhof**. Ein Bericht über die amtlichen Untersuchungen der Masenmorde in der Schiessstätte Ferlierhof. Graz (1946), 74 strani.

Pred dvajsetimi leti je v Gradcu izšla knjiga z opisi nacističnih zločinov v Ferlierhofu. Knjiga je sicer stara, toda v Sloveniji je bila do najnovejšega časa skoraj povsem neznana. Ker vsebuje zelo važne podatke o naši Štajerski, je prav, da o njej napišemo vsaj kratko poročilo. Avtor knjige, takratni graški podžupan, je v njej povzel ugotovitve posebne avstrijsko-sovjetske komisije, ki je maja 1945 raziskovala te zločine. Povzeta so tudi pričevanja očitvidcev nacističnih zločinov na graškem morišču Ferlierhof ter v graških zaporih. Omenjen je dalje sestav graškega gestapa in njegova dejavnost. Posebno dragocen je v knjigi 29 strani obsegajoč poimenski (žal nepopoln) seznam žrtev, pokopanih ali pa upepeljenih na graškem pokopališču. Seznam se predvsem nanaša na leta od 1940 do 1943. Žrtve iz Spodnje ali slovenske Štajerske so posebej zaznamovane. Pri večini so navedeni rojstni podatki in dan pokopa, le ob padlih borcih Pohorskega bataljona je v knjigi beležka »12. I. 1943: 65 nepoznanih trupel s Pohorja«.

T. Z.

Carlo Schiffrer, **La Risiera**. »Trieste«, št. 44, julij — avgust 1961. Trst 1961.

Schiffrerjev sestavek Rižarna ni bil objavljen samo v navedeni reviji, ampak je izšel tudi kot poseben odtis v samostojni brošuri. Sestavek obsega 11 strani.

Avtorju je uspelo prikazati vso grozo pravega koncentracijskega taborišča, ki je bilo v Trstu od jeseni 1943 do pomladi 1945. Tržaška Rižarna je bila po obsegu mnogo manjša od drugih zloglasnih nemških koncentracijskih taborišč, po svoji krutosti in nečlovečnosti pa ni prav nič zaostajala za njimi. Okupatorji so spretno prilagodili staro in zapuščeno delavnico novim potrebam in iz nje